

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.6.41>

ANALIZA PORÓWNAWCZO-PRAWNA DOKTRYNY *RES JUDICATA*: CZĘŚĆ 2. SYSTEMY PRAWNE PRAWA ZWYCZAJOWEGO

Kostiantyn Pilkov

kandydat nauk prawnych, starszy badacz, starszy pracownik naukowy Katedry Międzynarodowego Prawa Prywatnego i Problemów Prawnych Integracji Europejskiej Naukowo-Badawczego Instytutu Prawa Prywatnego i Przedsiębiorczości imienia akademika F.H. Burchaka Narodowej Akademii Nauk Prawnych Ukrainy (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-8931-0413
k.pilkov@gmail.com

Adnotacja. Artykuł przedstawia wyniki analizy porównawczej doktryny *res judicata* w systemach tradycji prawnej prawa zwyczajowego. Koncentruje się na systemie zasad, które stopniowo wypełniały złożone zjawisko *res judicata* w prawie zwyczajowym, takie jak preclusion pozwu i odpowiadający mu estoppel w odniesieniu do identycznego pozwu, preclusion w odniesieniu do pojedynczej sprawy i odpowiadający jej estoppel, doktryny przejęcia i nadużycia procesu. Artykuł zwraca uwagę na różne podejścia do rozwiązywania problemów dotyczących tego, czy *res judicata* jest instytucją prawa materialnego lub procesowego, w tym zasadą dotyczącą dowodów lub oświadczeń proceduralnych stron, a także niezbędnymi warunkami stosowania zasady *res judicata*, które są doskonałe w systemach prawnych prawa zwyczajowego.

Słowa kluczowe: ostateczność orzeczenia, przedawnienie pozwu jednakowego, przedawnienie w odrębnej sprawie, estoppel, doktryna przejęcia, nadużycie procesu, *transit in rem judicatum*.

COMPARATIVE ANALYSIS OF RES JUDICATA DOCTRINE: PART 2. COMMON LAW JURISDICTIONS

Kostiantyn Pilkov

PhD (Law), Senior Research Fellow, Department of International Private Law and Legal Problems of Eurointegration, Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-8931-0413
k.pilkov@gmail.com

Abstract. The article presents the results of comparative analysis of the *res judicata* doctrine in common law systems. It mainly focuses on a system of principles that were over time integrated into the complex phenomenon of *res judicata* in common law, such as claim preclusion and cause of action estoppel, issue preclusion and respective estoppel, doctrines of merger and abuse of process. The article pays attention to different approaches to deciding whether *res judicata* is an issue of substantive or procedural law, in particular whether its place is among evidentiary rules or rules of pleadings, and on necessary conditions for the principle of *res judicata* to apply which are different among various common law jurisdictions.

Key words: finality of judgments, claim preclusion, issue preclusion, estoppel, doctrine of merger, abuse of process, *transit in rem judicatum*.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДОКТРИНИ *RES JUDICATA*: ЧАСТИНА 2. ПРАВОВІ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОГО ПРАВА

Костянтин Пільков

кандидат юридичних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-8931-0413
k.pilkov@gmail.com

Анотація. У статті викладено результати порівняльного аналізу доктрини *res judicata* у системах правової традиції загального права. Вона зосереджує увагу на системі принципів, які з поступово наповнили складний феномен *res judicata* у загальному праві, такі як преклюзія позову та відповідний їй естопель стосовно ідентичного позову, преклюзія стосовно окремого питання та відповідний їй естопель, доктрини поглинання та зловживання процесом. Стаття звертає увагу на різні підходи до вирішення питань про те, чи є *res judicata* інститутом

матеріального або процесуального права, зокрема правилом про докази чи про процесуальні заяви сторін, а також на необхідні умови застосування принципу *res judicata*, які є відмінними у правових системах загального права.

Ключові слова: остаточність судового рішення, преклюзія тотожного позову, преклюзія стосовно окремого питання, естопель, доктрина поглинання, зловживання процесом, *transit in rem judicatam*.

Вступ. Дослідники відзначають, що попри спільне коріння у римському праві, з якого доктрина *res judicata* розвинулась у правових системах загального права та континентальних системах, вона має у них істотні відмінності в суттєвих аспектах (Boying, 2021). Якщо у континентальних системах, які були предметом більш раннього дослідження, доктрина *res judicata* спрямована переважно на недопущення повторного розгляду ідентичної справи і зосереджена на остаточності рішення суду як владного веління, тобто на публічному аспекті остаточності вирішення суперечки, а не на приватному, який полягає у преклюзивному значенні поведінки сторін (Пільков, 2022), то у системах загального права ця доктрина розосереджена, втілена у багатьох принципах. Безумовно, це є наслідком її інтенсивного розвитку саме у традиції загального права. Водночас, очікувано, що розвиток призвів до ускладнення у її розумінні, формування підходів настільки різних, що їх можна вважати протилежними. Так, з одного боку, доктрина *res judicata* у системах загального права, зокрема в англійському праві, вважається пов'язаною або й такою, що охоплює окремі принципи естопелі. З іншого, в американській процесуальній системі *res judicata* часто відмежовується від естопелі як феномена цілком відмінного (Frazer, 2015: 1510–1511). Дослідити ці відмінності у підходах у різних правових систем у межах традиції загального права, простежити їх витоки, наскільки це можливо без здійснення окремого історико-правового дослідження, є метою цієї статті.

Матеріал і методи. У фокусі дослідження знаходяться правові системи загального права та розвинені у них доктрини, спрямовані на забезпечення остаточності вирішення юридичної суперечки. Основна увага приділена дослідженню витоків цих доктрин у загальному праві Англії з наступним виділенням особливостей, яких вони набули в інших споріднених системах. У зв'язку з цим основними методами цього дослідження є порівняльно-правовий та історико-правовий методи з узагальненням, де це було доречно.

Результати та їх обговорення. Доктрина *res judicata* розвинена у всіх сучасних правових системах традиції загального права, зокрема в англійському праві (Clermont, 2004: 1745), праві Ірландії, Канади, Індії (Kumari, 2020: 21), Австралії (Fry, 1952: 9) та Нової Зеландії, у яких правила про *res judicata* схожі до канонів англійського права, проте мають певну специфіку (de Ly, Sheppard, 2009: 41). Підходи до *res judicata*, властиві англійському праву, були сприйняті також змішаними правовими системами країн, які зазнали колоніального впливу, наприклад Кіпру (Loizou, Christofi, 2021: 146).

I. Межі доктрини

Res judicata у правових системах традиції загального права є збірним поняттям, яке використовується для позначення різних правових принципів, що мають різне походження у праві. За іронічним висловом з судового рішення Верховного суду Сполученого королівства у справі *Virgin Atlantic Airways Ltd v Zodiac Seats UK Ltd*. 2013 року, яке узагальнило підхід загального права Англії та Уельсу до цих принципів у складі *res judicata*, як і інші поняття такого роду, "етикетка радше відволікає від вмісту пляшки". В англійському праві перший принцип у складі *res judicata* вказує на те, що якщо позов (англ. *cause of action*) визнано таким, що має підстави або, навпаки, не має підстав, то цей результат не може бути оспорений жодною зі сторін у наступних провадженнях. Це є естопель стосовно аналогічного позову (англ. *cause of action estoppel*). Другим є принцип, який не просто описати як вид естопелі і який зводиться до того, що якщо позивач не оскаржив успішний для себе результат розгляду позову, він не може звернутись з наступним позовом для відшкодування додаткових збитків (цей принцип артикульовано у справі *Conquer v Boot* 1928 року). Третью є доктрина поглинання (англ. *doctrine of merger*), яка розглядає позов як такий, що вичерпується, щойно стосовно нього ухвалено рішення, а у позивача залишається єдине право – право за судовим рішенням. Хоча цей принцип створює той же наслідок, що й другий принцип, насправді він є матеріально-правовим правилом про юридичний наслідок англійського судового рішення, яке розглядається як феномен "вищого значення" і, відповідно, як те, що переважає права, на захист яких подано позов. Цей принцип сформульовано у справі *King v Hoare* 1844 року. Прикметно, що у загальному праві цей принцип не поширюється на іноземні судові рішення, хоча решта складових *res judicata* поширюється. Натомість, відповідне правило застосовується до іноземних судових рішень вже не за загальним правом, а в силу нормативних приписів Закону про цивільну юрисдикцію та судові рішення 1982 року. Четвертим є принцип, відповідно до якого навіть якщо позови у більш ранній та пізній справі не ідентичні, однак є певне окреме питання, яке необхідно встановити для вирішення обох справ і яке було вирішено у першому випадку, таке рішення стосовно окремого питання є обов'язковим (принцип сформульовано у справі *Duchess of Kingston's* 1776 року, а відповідний йому естопель (англ. *issue estoppel*), тобто естопель стосовно певного питання, як інструмент, який втілює цей принцип, закріплено у справі *Hoysted v Federal Commissioner of Taxation* 1921 року. П'ятим є принцип, вперше сформульований у справі *Henderson v Henderson* 1843 року, який забороняє стороні у наступних провадженнях заявляти про питання, які не були заявлені у більш ранньому, хоча могли і мали бути заявлені. Врешті, є ще одне більш загальне процесуальне правило проти зловживання процесом (англ. *abuse of process*), яке може розглядатись як фундамент для всіх вище перелічених принципів за винятком доктрини поглинання (*Virgin Atlantic*, 2013; Semakula, 2020: 307–308).

Справа *Henderson v Henderson* 1843 року взагалі вважається найбільш важливим джерелом стосовно принципу *res judicata* не тільки для судів Англії та Уельсу. Вона є найбільш цитованою справою вікторіанської

епохи з посиланнями на неї у 290 справах у Сполученому Королівстві, у 139 справах в Австралії, 323 – в Канаді та 48 – у США. При цьому визнається також, що значна частина посилань на неї є недоречними або й помилковими, а принципи, охоплені досліджуваною доктриною, часто обтяжені непослідовним використанням термінів, зайвим ускладненням у питанні їх розмежування або, навпаки, спробами штучно звести воедино різні принципи (Sime, 2015: 36).

Попри такий стан справ з розумінням складної доктрини, якою *res judicata* є у загальному праві, С. Сіме вважає за можливе сформулювати основні її складові в англійському праві:

1) Судове рішення як документ є достатнім доказом його існування, дати, у яку його було ухвалено, та його законної сили. Це впливає з його значення як формального, публічного рішення суду, встановленого державою, чий акти презюмуються достовірними. Достатність судового акта стосується всіх, а не тільки сторін відповідного провадження. Однак вона стосується лише питання достовірності тексту рішення, і не охоплює питань правильності рішення.

2) Рішення *in rem* має ширшу дію, ніж рішення *in personam*, у тому сенсі, що воно визначає статус особи або режим речі та має універсальну силу, яка виходить за межі зобов'язуючого значення для сторін та їх правонаступників. Прикладами є рішення про визнання банкрутом, а у сімейних справах – рішення, які впливають на статус особи.

3) Рішення на користь позивача у цивільній справі поглинає всі права, на які позивач міг претендувати з огляду на підстави позову. В цьому втілюється доктрина поглинання або *transit in rem judicatam*. Поглинання перешкоджає позивачу ініціювати наступне провадження з підстав, які "поглинуті", навіть якщо рішення було стосовно обсягу вимог, які менше за ті, на які позивач міг претендувати.

4) Визначаються два види естопеля *per rem judicatam*. Естопель з преклюзією позову (англ. *cause of action estoppel*) перешкоджає стороні заявляти чи заперечувати існування підставності позову, яка була підтверджена або спростована у більш ранньому провадженні. Естопель стосовно певного питання (англ. *issue estoppel*) розглядається як продовження першого виду естопеля і застосовується у тих випадках, коли сторони або їх правонаступники залучені у наступному провадженні з розгляду іншого позову, у якому має значення певне питання, яке також було істотним під час розгляду більш раннього позову.

5) Заява позову, заява про окрему обставину чи питання або заява з метою захисту, які могли і повинні бути зроблені у вже розглянутій справі, однак не були і тепер робляться у новій справі, можуть розцінюватися як зловживання процесом (англ. *abuse of process*) (Sime, 2015: 37–38).

В англійському праві принцип преклюзії стосовно фактів, найближчим відповідником якому у деяких правових системах континентальної традиції є преюдиція, та правило про відповідний естопель (англ. *issue preclusion* та *issue estoppel*), також були узагальнені Верховним судом Сполученого Королівства у справі *Virgin Atlantic Airways Ltd v Zodiac Seats UK Ltd* у 2013 році: "якщо спір у більш пізній справі не ідентичний тому, що був у більш ранній, однак певне питання, вирішення якого є необхідним для обох справ, було вирішене у першому випадку", це рішення має обов'язковий характер для сторін у наступному провадженні (*Virgin Atlantic*, 2013).

Варто відзначити, що цей естопель дещо відрізняється від преюдиції у тому значенні, яке вона має, наприклад у національних судових провадженнях в Україні, адже стосується комплексного поняття "питання" (*issue*), а не суто обставини, факту, тобто не є фактичним естопелем (англ. *fact estoppel*) (Sime, 2015: 40). Поняття "питання" як воно застосовується у загальному праві в контексті естопеля, охоплює не лише власне факт, а й його юридичне значення, тобто юридичний факт (Пільков, 2020: 166), і навіть власне висновки про настання цих юридичних наслідків, наприклад висновок суду про недійсність договору у судовому провадженні, у якому позов не зосереджений на вимозі про визнання договору недійсним, однак його вирішення залежить від висновку про дійсність чи недійсність договору.

Підхід до окреслення меж доктрини у США дещо відрізняється: відсутня доктрина зловживання процесом у тому вигляді, в якому вона присутня в англійському праві, однак правила про преклюзію позову мають ширше тлумачення і охоплюють питання, які могли бути заявлені, що створює схожі наслідки (Nazzini, 2018: 614).

Характерною для американського процесу проблемою є відмежування *res judicata* від схожої доктрини цілковитої віри та поваги (англ. *full faith and credit*), яка ґрунтується на конституційному положенні про обов'язки штатів забезпечити повагу до судових рішень інших штатів і якій ми приділили увагу у більш ранньому дослідженні (Пільков, 2021: 20). Обидві доктрини стосуються остаточності судових рішень, проте деталі реалізації принципу *res judicata* у процесуальному праві штатів можуть відрізнятися і стосуватися також іноземних рішень, в той час як доктрина цілковитої віри та поваги застосовується штатами більш уніфіковано і стосується поваги до рішень судів одне одного (Sterk, 2001: 48).

Також в американському федеральному цивільному процесі *res judicata* відмежується від доктрини естопеля за судовим рішенням (англ. *judicial estoppel*) який у загальних рисах характеризується як такий, що не допускає, аби сторона одночасно «з'їла торт і зберегла його», тобто не допускає, аби сторона скористалась можливістю зайняти позицію, яка б суперечила раніше зайнятій в іншому процесі (Frazer, 2015: 1543). При цьому естопель за судовим рішенням відрізняється також від побічного естопеля (англ. *collateral estoppel*), оскільки останній стосується доведення окремого питання факту чи права, а не позиції у справі стосовно питання факту. Відрізняється він також від естопеля за справедливістю (англ. *equitable estoppel*), який застосовується в умовах, коли прийняття судом протилежної позиції опонента від раніше зайнятої

в іншій справі становило б несправедливість для іншої сторони. Тобто, якщо естопель за справедливістю спрямований на забезпечення добросовісності сторін, то естопель за судовим рішенням захищає цілісність судового рішення. При цьому *res judicata* відрізняється від цього останнього виду естопеля тим, що *res judicata* поширюється на всі вимоги, які позивач заявив чи мав можливість і повинен був заявити в межах одного процесу, а естопель за судовим рішенням не стосується вимог, а спрямований на недопущення перегляду у наступних судових провадженнях висновків про факти, про які вже було заявлено і на які суд покладався у більш ранньому провадженні (Frazer, 2015: 1511). У цьому він за наслідками схожий на преюдицію у національних цивільному та господарському процесі в Україні (Пільков, 2019: 108).

В цілому доктрина *res judicata* у правових системах загального права, як видно, досить об'ємна. Окрім того, що у широкому сенсі вона охоплює не тільки преклюзію стосовно аналогічного позову, а й стосовно перегляду окремого вже вирішеного питання, вона ще й охоплює недопустимість перегляду тих питань, які мали бути і могли бути розглянуті під час вирішення більш ранньої суперечки, що загалом не властиво для підходу континентальних правових систем. Крім того, доктрина *res judicata* засновується у системах загального права на доктрині про естопель або межує з нею, отже визнає значення добросовісності сторін, тобто враховує приватний аспект остаточності вирішення суперечки, а не лише публічний аспект, який фокусується на цінності для суспільства в цілому остаточного судового рішення, як це має місце у континентальних системах.

II. Зв'язок *res judicata* з процесуальним та матеріальним правом

Щодо природи *res judicata*, втіленого, зокрема у правилах про естопель в англійському процесі або на межі з ними, немає єдності як в цілому у традиції загального права, так навіть в межах однієї правової системи.

Так, в англійському праві правило про естопель розглядається як правило про докази (справа *Carl Zeiss Stiftung v Rayner & Keeler Ltd* 1967 року (Carl Zeiss, 1967)), а у більш пізніх джерелах – як правило матеріального права (рішення Палати лордів у справі *Johnson v Gore Wood & Co* 2002 року (Johnson, 2002)).

Третім трактуванням, закріпленим у доктрині, є підхід до *res judicata* як до процесуального правила про заяви (англ. *pleadings*) сторони у справі (Sime, 2015: 41), адже принцип *res judicata* задіюється за процесуальною заявою сторони у наступному провадженні і обмежує іншу сторону у можливості робити суперечливі заяви у різних справах.

В англійському праві виділяють чотири види таких заяв: про естопель стосовно позову; про естопель стосовно окремого питання; про поглинання або повне відшкодування у попередньому процесі (англ. *merger/former recovery*) та про зловживання процесом. Попри те, що правила стосовно зловживання процесом вважаються окремим феноменом, деякі автори вважають, що доктринально всі чотири види заяв об'єднуються за тією ознакою, що вони спрямовані на запобігання зловживанню процесом, тому це поняття охоплює всі чотири заяви (de Ly, Sheppard, 2009: 42).

Такі різні підходи до визначення правової природи *res judicata* можна пов'язати з тим, що сам цей збірний принцип у системах загального права охоплює, як ми вже з'ясували, різні правові феномени: так в основі правила про естопель стосовно розгляду аналогічного позову лежить принцип добросовісності як засада матеріального приватного права, а також процесу, тому *res judicata* знаходить вияв у процесуальних правилах про неприпустимість відповідних заяв, спрямований на такий розгляд аналогічного позову, в чому втілюється його процесуальна природа. Оскільки правила про естопель стосовно вже не позову в цілому, а окремого питання, також становлять складову *res judicata*, однак в цій його частині стосуються більше встановлення окремих важливих для справи питань, у складі яких є питання факту, які встановлюються у процесі доведення, то й правила про естопель стосовно окремого питання закономірно розглядається як частина правил про докази і доведення, як схожим чином правила про преюдицію в українських процесуальних галузях є частиною цих правил.

III. Умови застосування правила про *res judicata*

Рішення має значення *res judicata* і відповідний естопель стосовно ідентичного позову (*cause of action estoppel*) застосовується у процесуальних системах загального права, зокрема Англії та Уельсу, за умов, які ще називають критеріями Спенсера-Бауера та Гендлі (*Spencer-Bower and Handley*) за прізвищами авторів найбільш авторитетної доктринальної праці про *res judicata*:

- 1) рішення, національне або іноземне, повинно мати значення судового;
- 2) рішення повинне бути насправді видане;
- 3) юрисдикційний орган повинен мати юрисдикцію стосовно сторін та предмету спору;
- 4) рішення є остаточним та щодо суті справи;
- 5) сторони є ідентичні або їх правонаступники, або рішення було *in rem* (Sime, 2015: 39).

Преклюзивна дія судового рішення *in personam* у наступних судових провадженнях в англійському загальному праві обмежена правилами правонаступності (англ. *privity*) та взаємності (англ. *mutuality*). Правило правонаступності встановлює, що лише сторони, на яких поширюється зобов'язуюча дія судового рішення, а також їх правонаступники (яких в англійському праві є три категорії: кровні правонаступники (спадкоємці), титульні правонаступники (наприклад, правонаступник права та обов'язків в процедурі неплатоспроможності) та правонаступники інтересу (наприклад, управитель майна, який звертається з позовом від імені бенефіціара, хоча компанія та її акціонер, за загальним правилом, не вважаються такими). Треті особи у провадженнях до цієї категорії осіб, за загальним правилом, не належать (de Ly, Sheppard, 2009: 44).

Заочні рішення (англ. *judgment in default*) розглядаються як остаточні для цілей застосування принципу *res judicata*. У цих випадках деталі позову виступають основою для рішення суду, а в тих випадках, коли рішення може не містити обґрунтування, достатнього для встановлення всіх питань, які підлягали встановленню для його прийняття, позов підлягає детальному дослідженню у наступних процесах, де застосовується правило про *res judicata*, з метою встановлення цих деталей (Sime, 2015: 40).

Якщо зазначені умови для преклюзії позову виконуються, більш раннє рішення встановлює абсолютну заборону для наступного провадження, і суд не має дискреції у вирішенні цього питання (Sime, 2015: 39).

Схожий підхід застосовується до преклюзії в окремих питаннях (*issue estoppel*), хіба що у цьому випадку можливе врахування окремих обставин, які дозволять не застосувати естопель (Sime, 2015: 40).

Оскільки *res judicata* розглядається як складний феномен, елементи, які охоплюються двома описаними вище естопелями, є питаннями приватного інтересу, в той час як публічний елемент втілюється у доктрині зловживання процесом. Таке підґрунтя дозволяє виправдати повноваження суду самостійно вживати заходи для недопущення зловживання процесом, яке у традиції загального права є дискреційним. Іноді воно розглядається навіть окремо від доктрини *res judicata*. *Res judicata* є більшою мірою правилом матеріального права, а зловживання процесом регулює процесуальні повноваження суду, хоча обидві доктрини перетинаються у тому, що мають остаточну мету обмежити недобросовісні або повторні провадження (Loizou, Christofi, 2021: 144-145).

В американському процесі доктрина *collateral estoppel* розглядається як суміжна доктрині *res judicata*, однак не її складова. Натомість, *res judicata* ототожнюється з *claim preclusion* (Segal, 2009: 1308). В американському процесі умовами застосування *res judicata* спрощено є такі: новий позов стосується тих же вимог, транзакції або події; склад сторін ідентичний; існує більш раннє чинне остаточне рішення по суті в умовах, коли сторона мала можливість вимоги у більш ранньому провадженні (Segal, 2009: 1308). *Collateral estoppel* в американському процесі у тому вигляді, як ця доктрина застосовується зараз, є порівняно новим явищем, оформленим у деталях на рівні федеральної судової системи Верховним Судом в кінці XIX століття (Segal, 2009: 1309). Американський процес розвинув доктрину *collateral estoppel*, виділивши в її складі атакуючі (англ. *offensive*) та захисні (англ. *defensive*) естопелі, де перший використовується позивачем для подолання заперечень відповідача у новому процесі, в той час як другий – відповідачем для уникнення задоволення позову (Segal, 2009: 1310). Американський естопель за судовим рішенням (*judicial estoppel*), який стосується окремих питань факту, є створеною судовою практикою доктриною, яка застосовується на засадах справедливості з дискрецією суду за заявою сторони або судом *sua sponte* (Frazer, 2015: 1502).

Інша класифікація, яку напрацювала доктрина естопеля, є поділ на взаємні та невзаємні. Взаємний естопель передбачає ідентичний склад сторін в обох справах і є вимогою для застосування естопеля в англійському праві і в тих системах традиції загального права, які йому слідували у більшій мірі, ніж американське, в принципі. Так в Австралії та Канаді, де за прикладом англійського підходу, застосування *issue estoppel* вимагає взаємності, тобто ідентичності складу сторін, в інших випадках, де така взаємність відсутня, ширше застосовується доктрина зловживання процесом (de Ly, Sheppard, 2009: 43). У США на рівні штатів у багатьох випадках також існує вимога взаємності, водночас федеральні суди і процес у тридцяти двох штатах допускають невзаємний естопель (Segal, 2009: 1311).

Якщо застосування преклюзії позову визнається абсолютним і, як правило, не допускає дискреції суду, до стосовно побічного естопеля можливі винятки, а американський федеральний цивільний процес навіть допускає дискрецію суду у вирішенні питання справедливості у застосуванні естопеля, особливо у випадках невзаємного атакуючого побічного естопеля (Segal, 2009: 1311).

Висновки. Здійснене дослідження дозволяє дійти висновку, що у правових системах загального права доктрина *res judicata* має значно ширший обсяг, ніж у континентальній правовій традиції, і на відміну від неї, опирається значною мірою на приватний аспект добросовісності сторін процесу стосовно одне одного, що втілюється у злитті цієї доктрини з доктриною естопеля. *Res judicata* у загальному праві у широкому розумінні охоплює правила, схожі на правила про преюдицію, які також втілюються у відповідному естопелі. Умови застосування правил про *res judicata* у наступних судових процесах в цілому схожі з тими, що діють у континентальних системах. Якщо *res judicata* в частині заборони повторного розгляду ідентичного позову (*claim preclusion*) має абсолютний характер, естопель стосовно окремого питання може мати винятки у застосуванні. Стосовно вимоги до складу сторін у провадженні в межах традиції загального права також існують відмінності у застосуванні доктрини естопеля, який стосується окремого питання (*issue estoppel* в англійському процесі та доктрини *collateral estoppel*, *judicial estoppel*, *equitable estoppel* – в американському): процесуальні системи, які мають більш тісний зв'язок з англійською традицією (Канада, Австралія і значна частина процесуальних правил на рівні штатів у США) вимагають ідентичного складу сторін для застосування правила, тобто так званої взаємності, в той час як в інших системах, зокрема у більшості штатів США та на федеральному рівні можливе застосування цих правил без ідентичного складу сторін проваджень.

Список використаних джерел:

1. Boying S. Summary of principles for *res judicata* in international commercial arbitration. *Hong Kong Lawyer. The Official Journal of the Law Society of Hong Kong*. November 2021. URL: <https://www.hk-lawyer.org/content/summary-principles-res-judicata-international-commercial-arbitration> (дата звернення: 08.10. 2022).
2. *Carl Zeiss Stiftung v Rayner & Keeler Ltd* [1967] AC 853. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Carl-Zeiss-Stiftung_v_Rayner_%26_Keeler_Ltd (дата звернення: 08.10. 2022).

3. Clermont K. M. Common-law compulsory counterclaim rule: Creating effective and elegant res judicata doctrine. *Notre Dame Law Review*. 2004. Vol. 79, Issue 5. P.1745–1760.
4. de Ly F., Sheppard A. ILA interim report on res judicata and arbitration. *Arbitration International*. 2004. Vol. 25, Issue 1. P. 35–66. DOI: 10.1093/arbitration/25.1.35.
5. Frazer N. C. Reassessing the doctrine of judicial estoppel: The implications of the judicial integrity rationale. *Virginia Law Review*. 2015. Vol. 101. P. 1501–1543.
6. Fry T. P. The Finality of Judicial Decisions. *The University of Queensland Law Journal*. 1952. Vol. 2. P. 9–21.
7. *Johnson v Gore Wood & Co* [2002] 2 A.C. 1, House of Lords. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5b46f20d2c94e0775e7f1634> (дата звернення: 08.10. 2022).
8. Kumari S. Res-judicata in other provisions of law. *International Journal of Advanced Research and Development*. 2020. Vol. 5, Issue 5. P. 21–25.
9. Loizou D., Christofi D., The concept of res judicata in the common law system with emphasis on Cypriot and UK perspectives. *Lexonomica*. 2021. Vol. 13, No. 2, 3. 135–150. DOI: 10.18690/lexonomica.13.2.135-150.2021.
10. Nazzini R. Enforcement of international arbitral awards: Res judicata, issue estoppel, and abuse of process in a transnational context. *American Journal of Comparative Law*. 2018. Vol. 66, Issue 3. P. 603–638. DOI: 10.1093/ajcl/avy037.
11. Segal J. M. D. Rebalancing fairness and efficiency: The offensive use of collateral estoppel in § 1983 actions. *Boston University Law Review*. 2009. Vol. 89. P. 1305–1353.
12. Semakula J. Res judicata in judicial review. *Judicial Review*. 2020. Vol. 25, Issue 4. P. 307–320. DOI: 10.1080/10854681.2020.1871716.
13. Sime S. Res judicata and ADR. *Civil Justice Quarterly*. 2015. Vol. 34, Issue 1. P. 35–51.
14. Sterk S. E. The muddy boundaries between res judicata and full faith and credit. *Washington & Lee Law Review*. 2001. Vol. 58, Issue 1. P. 47–108.
15. *Virgin Atlantic Airways Ltd v Zodiac Seats UK Ltd*. UKSC, judgment given on 3 July 2013. URL: <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2010-0013-judgment.pdf> (дата звернення: 08.10. 2022).
16. Пільков К. М. Res judicata та споріднені доктрини остаточної дії судового рішення: порівняльно-правовий аспект. *Аналітично-порівняльне правознавство*. Електронне наукове видання. 2021. № 3. С. 15–21. DOI: 10.24144/2788-6018.2021.03.2
17. Пільков К. М. Порівняльно-правовий аналіз доктрини res judicata: частина 1. Правові системи цивільного права. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. № 3 (47). С. 234–241. DOI: 10.51647/kelm.2022.3.38
18. Пільков К. М. Умови обов'язковості для господарського суду фактів, встановлених в іншій справі. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 106–116. DOI: 10.32849/2663-5313/2019.11.17.
19. Пільков К. Питання факту та права: фундаментальне і прикладне розмежування обставин справи, їх юридичної кваліфікації і застосування права. *Право України*. 2020. № 8. С. 144–194. DOI: 10.33498/loou-2020-08-144.

References:

1. Boying, S. (2021). Summary of principles for res judicata in international commercial arbitration. *Hong Kong Lawyer. The Official Journal of the Law Society of Hong Kong*. Retrieved October 8, 2022, from <https://www.hk-lawyer.org/content/summary-principles-res-judicata-international-commercial-arbitration>.
2. *Carl Zeiss Stiftung v Rayner & Keeler Ltd* [1967] AC 853. Retrieved October 8, 2022, from https://en.wikisource.org/wiki/Carl-Zeiss-Stiftung_v_Rayner_%26_Keeler_Ltd.
3. Clermont, K. M. (2004). Common-law compulsory counterclaim rule: Creating effective and elegant res judicata doctrine. *Notre Dame Law Review*, 79(5), 1745–1760.
4. de Ly, F., Sheppard, A. (2004). ILA interim report on res judicata and arbitration. *Arbitration International*, 25(1), 35–66. DOI: 10.1093/arbitration/25.1.35.
5. Frazer, N. C. (2015). Reassessing the doctrine of judicial estoppel: The implications of the judicial integrity rationale. *Virginia Law Review*, 101, 1501–1543.
6. Fry, T. P. (1952). The finality of judicial decisions. *The University of Queensland Law Journal*, 2, 9–21.
7. *Johnson v Gore Wood & Co* [2002] 2 A.C. 1, House of Lords. Retrieved October 8, 2022, from <https://www.casemine.com/judgement/uk/5b46f20d2c94e0775e7f1634>.
8. Kumari, S. (2020). Res-judicata in other provisions of law. *International Journal of Advanced Research and Development*, 5(5), 21–25.
9. Loizou, D., Christofi, D. (2021). The concept of res judicata in the common law system with emphasis on Cypriot and UK perspectives. *Lexonomica*, 13(2), 135-150. DOI: 10.18690/lexonomica.13.2.135-150.2021.
10. Nazzini, R. (2018). Enforcement of international arbitral awards: Res judicata, issue estoppel, and abuse of process in a transnational context. *American Journal of Comparative Law*, 66(3), 603–638. DOI: 10.1093/ajcl/avy037.
11. Segal, J. M. D. (2009). Rebalancing fairness and efficiency: The offensive use of collateral estoppel in § 1983 actions. *Boston University Law Review*, 89, 1305–1353.
12. Semakula, J. (2020). Res judicata in judicial review. *Judicial Review*, 25(4), 307–320. DOI: 10.1080/10854681.2020.1871716.
13. Sime, S. (2015). Res judicata and ADR. *Civil Justice Quarterly*, 34(1), 35–51.
14. Sterk, S. E. (2001). The muddy boundaries between res judicata and full faith and credit. *Washington & Lee Law Review*, 58(1), 47–108.
15. *Virgin Atlantic Airways Ltd v Zodiac Seats UK Ltd*. (2003) UKSC, judgment given on 3 July 2013. Retrieved October 8, 2022, from <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2010-0013-judgment.pdf>.

16. Pilkov, K. M. (2021). Res judicata ta sporidneni doktryny ostatochnoyi diyi sudovoho rishennya: porivnyal'no-pravovyy aspekt [Res judicata and related doctrines of finality of judgments: comparative aspect]. *Analitychno-porivnyal'ne pravoznavstvo*, 3, 15-21. DOI: 10.24144/2788-6018.2021.03.2 [in Ukrainian].
17. Pilkov, K. M. (2022). Porivnyal'no-pravovyy analiz doktryny res judicata: chastyna 1. Pravovi systemy tsyvil'noho prava [Comparative analysis of res judicata doctrine: Part 1. Civil law jurisdictions]. *Knowledge, Education, Law, Management*, 3 (47), 234–241. DOI: 10.51647/kelm.2022.3.38 [in Ukrainian].
18. Pilkov, K. M. (2019). Umovy obov'yazkovosti dlya hospodars'koho sudu faktiv, vstanovlenykh v inshiy spravi [Conditions for issue preclusive effect in commercial court proceedings]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 11, 106–116. DOI: 10.32849/2663-5313/2019.11.17 [in Ukrainian].
19. Pilkov, K. M. (2020). Pytannya faktu ta prava: fundamental'ne i prykladne rozmezhuvannya obstavyn spravy, yikh yurydychnoyi kvalifikatsiyi i zastosuvannya prava [Questions of fact and law: fundamental and applied differentiation of circumstances of the case, their legal qualification and application of law]. *Pravo Ukrayiny*, 8, 144–194. DOI: 10.33498/louu-2020-08-144 [in Ukrainian].